

Oma pika ajaloo jooksul korduvalt tule läbi rängalt kannatanud Tallinna kõige enam inimohvleid ning materiaalseid kahjusid põhjustanud tulemöllu tõi Nõukogude lennuväe pommirünnak 70 aastat tagasi.

KUI TALLINN PÕLES

TAAVI MINNIK
ajaloolane

See võinuks olla Tallinna ajaloo tavajaline kevadine neljapäev. 9. märtsil 1944 säras üksikute hõredate pilverünkadega sinises taevaskõrgel, lumi sulas. Paljud linlased, aga ka Saksa sõjaväelased otsisid pikaleveninud sõjaajal rutiinsele igapäevale lohutust Tallinna kesklinna ja vanalinna rohketest meelelahutus-asutustest, veel rohkem oli aga ilmselt neid, kes õhurünnakute alguseks olid just tagasi pöördunud igapäevastelt tegemistelt oma kodudesse.

Kell 18.30 hakkasid üle linna undama õhurünnakusireenid, taevasse ilmusid Nõukogude lennukitelt heidetud sihtmärkide markeerimiseks kasutatud valgustuspommid, mille langemist aeglustasid nende külge kinnitatud väikesed langevarjud.

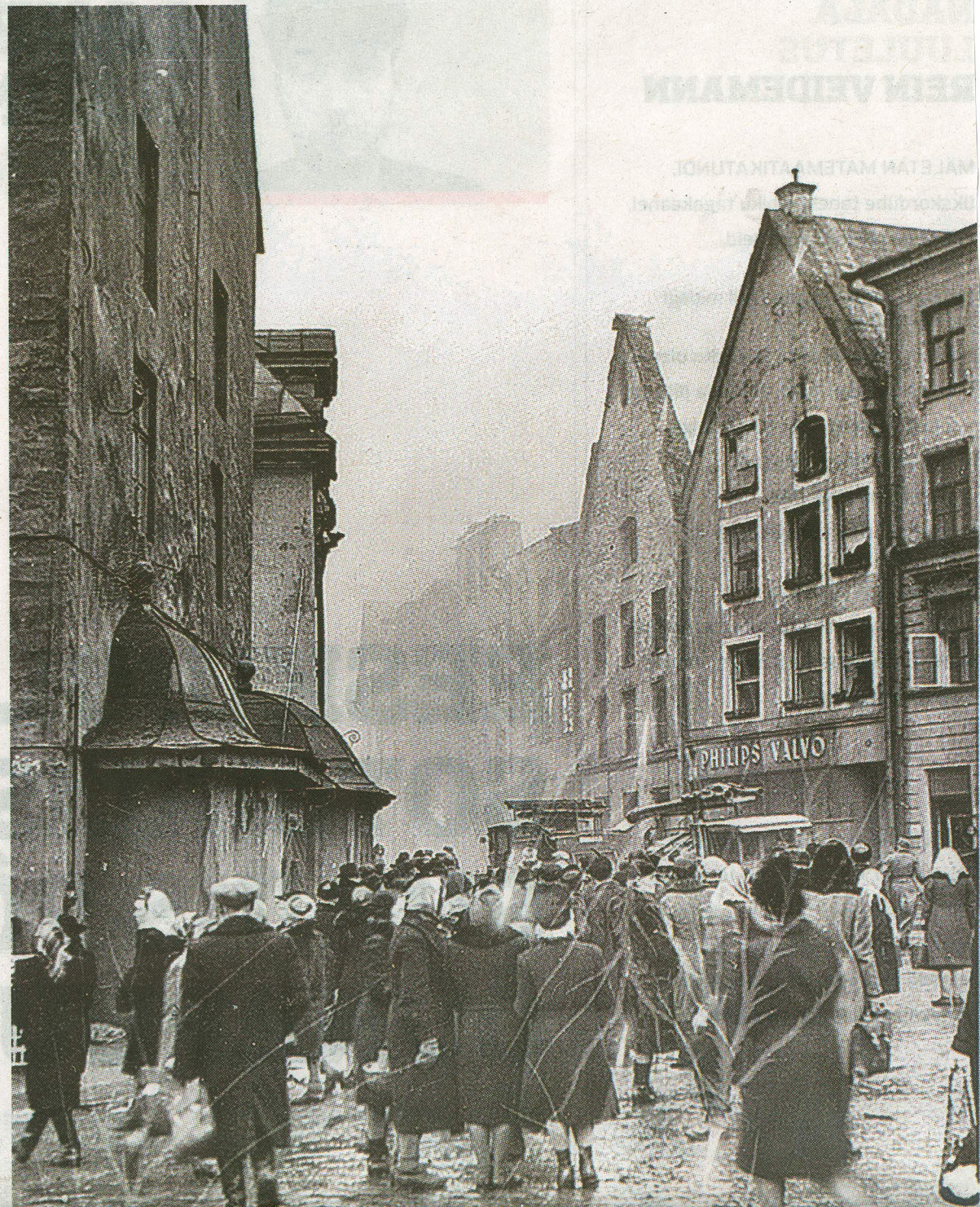
656 tuletõrjujat 49 salgast (kustutustööde ajal saabusid appi isegi salgad Pärnust, Haapsalust, Märjamaalt, Tapalt ja Keilast), kellel olid abiks enam kui 550 meest Saksa sõjaväest, Omakaitsest ja politseist, lisaks veel kohalikud elanikud, said kustutajatest tihti veepuudusel vaid abitud tunnistajad tule hävitustööle.

Tuld oli võimalik kustutada vaid veepaakidega pritsidega, kuhu uut vett ammutati merest, aga ka Snelli tiigist. Tule levikule üritati piiri panna, kastes voolikutest põlevate hoonete kõrval olevaid hooned, kuid see ei osutunud veepuudusel kuigi edukaks.

Vaippommitamise kuritegelikkust Tallinna ründamisel illustreerivad ohvrite arv ning purustuste ulatus.

Näiteks on esimene Tallinna naislinnaarhivaar Epp Siimo (1904–1991) 11. märtsil kirja pandud tegevusaruandes kirjeldanud, kuidas linna tuletõrjujad sõitsid linnaarhiivi (asus too-

nukitelt heidetud sihtmärkide markeerimiseks kasutatud valgustuspommid, mille langemist aeglustasid nende külge kinnitatud väikesed langevarjud.

Selle peale avasid tule Saksa õhutõrjekahurid. Inimesed otsisid varju varjenditest ja keldritest, kuid eelkõige puumajadest koosnenud linnaosades ei pakkunud viimased just eriti turvalist pelgupaika. Kuid vaevast et ka siis keegi kaasaegsetest oleks osanud edasist ette aimata, kuna õhuhäired ja Nõukogude lennuväe rünnakud Tallinnas asuvatele infrastruktuuriobjektidele olid aastatel 1943–1944 sagedased.

Peagi sulasid erinevad helid ühes langevate pommide plahvatusetega kokku ühtlaseks müra. Esimene õhurünnak vältas ligemale kolm tundi ning lõppes orienteerivalt kell 21.12. Õhuvaatlejate hinnangul võttis sellest osa 240 lennukit.

Juba rünnaku alguses löid Nõukogude lennuväe heidetud pommid rivist linna veevärgi ja sidevõrgud. Kadus ka elekter, millest tulenevalt seiskusid filterveevärgi pumbad. Nagu näitas Teise maailmasõja kogemus, oli tsentraalne veemagistraal, mille purustamine oli sagedasti üks rünnaku eesmärk linnade elutegevuse halvamiseks, pommirünnakutele äärmiselt haavatav.

Linnad nagu Tallinn, Rotterdam, Coventry, Hamburg jt, kus puudusid iseseisvad veevõtterservuaarid (nende rajamist hakati Tallinna linnavalitsuse ehitusvalitsuses kavandama kohe pärast rünnakuid, ent materjalipuudusel selleni ei jõutud, need rajati juba nõukogude võimu ajal 1940. aastate lõpul, kui eksisteeris reaalne tuumasõja oht – autori märkus), kannatasid rängalt pommitamise käigus tekkinud tuletormide tõttu.

Ehkki linnas lõomavate tulekollete kustutustöödele sõitis

naislinnaarhiivaar Epp Siimo (1904–1991) 11. märtsil kirja pandud tegevusaruandes kirjeldanud, kuidas linna tuletõrjujad sõitsid linnaarhiivi (asus toona aadressil Rüütli 8 ja 10, kus praegu TLÜ Ajaloo Instituut) kustutamisel vee lõppemise järel lihtsalt minema, jättes ta üksi leegitsevast hoonest arhiivaal välja tassima, isegi meesterahvad keeldusid esialgu sinna sisnemast. Siimol õnnestus sellegipoolest teiste arhiivitöötajate ning appi saabunud eesti rahvusest sõjaväelaste kaasabil alustelt korrustelt päästa suur osa väärtuslikest arhiivaalidest ja raamatukogust.

Kustutustöid ning kannatanute päästmist varemte alt raskendas veelgi öösel kell 1.07 Tallinna kohale jõudnud teine pommitajate laine (umbes 60 lennukit). Teise maailmasõja aegne pommitamistaktika, mida rakendasid sõja selles etapis nii lääneliitlased kui ka Nõukogude lennuvägi, seisnes selles, et esimese laine lennukid markeerisid sihtmärke ära ning järgmised lained jätkasid hävitustööd juba «pimesi», ise sihtmärke identifitseerimata. Viimase laine koosseisus olid ühtlasi ka lennukid, mis püüdsid pommitamise tulemuslikkust hinnata. Rünnaku teine laine kestis kella kolmeni öösel.

Vaippommitamise kuritegelikkust Tallinna ründamisel illustreerivad ohvrite arv ning purustuste ulatus. Nende kohta leiab eri allikatest erinevaid arve, kuid näiteks Tallinna Linna Tuletõrje andmetel hukkus õhurünnakus Tallinnale 777 inimest ning hävis täielikult enam kui 1500 elamut, ühiskondlikku ja majandushoonet. Tallinna politseiülema 17. märtsi salajasel lõppraportis Eesti politseidirektorile ning Tallinna julgeolekpolitsei ülemale figureerib veidi

Hommik pärast hävingut: rusud, tuletõrjeautod, tallinlased ootamas kärsitult teateid oma lähedaste ning tuttavate kohta Raekoja platsi ja Harju tänava nurgal.

FOTO: EESTI FILMIARHIIV

Vana-Posti ja Suur-Karja tänava nurk 10. märtsi keskpäeval.

FOTO: EESTI FILMIARHIIV

Õhurünnakute-järgsel hommikul Tallinna elanikele avanenud pilt oli äravahetamiseni sarnane sellega, mis avanes Teise maailmasõja ajal paljude Euroopa linnade elanikele.

FOTO: EESTI RIIGIARHIIV

Nõukogude lendureile oli üsna ükskõik, kuhu nad oma pommid heitsid, kuna need tuli nii või teisiti alla visata. Pommilastis lennuk poleks baasi tagasi jõudnud.

Tules said tõsiselt kannatada tihedalt asustatud puidust linnajaoed, eelkõige Kopli, Kalamaja, Sikupilli, Veerenni ja Tatari linnajagu. Õhurünnaku käigus hävisid ka Niguliste kirik ning seda ümbritsenud elukvartalid ja eesti kultuuri tõeline pühamu – Estonia teater.

Nõukogude kaugpommituslennuväe eesmärk 1943–1945 oli eelkõige purustada kesk-

seid transpordisõlmi, et häirida Saksa sõjaväe ning tema liitlaste varustamist. Muid motiveeris terror elanikkonna hirmutamiseks, kättemaks jne) tuleks pigem vaadelda kõrvaleesmärgidena. Enne Tallinna ründamist oli Nõukogude lennuvägi 17. veebruaril 1944 rünnanud näiteks 360 lennukiga Pihkvat kui olulist raudteesõlme, mille käigus purustati ühtlasi täielikult ka kesklinn.

Veebruari vältel olid Nõukogude lendurid korduvalt rünnanud ka Helsingit, Turut ja Kottkat, Läti territooriumil tabasid rünnakud sadamalinnasid Riiat, Liepajat ja Ventspilsit. Tallinna sadama kaudu käis Eestis võidelnud Saksa väekontingendi varustamine, kuid võttes arvesse Tallinna linna suurust, on siin kõik piltlikult öeldes sadamalahedane.

Vaippommitamise, mille eesmärgiks oli tabada suuremat ala

kui konkreetseid objekte, näol oli tänapäevases mõistes (vastuolus Genfi 1949. aasta konventsiooniga, mis võeti vastu eelkõige silmas pidades tsiviilelanikkonna kaitset sõjaolukorras) tege kahtlemata kuriteoga inimese vastu, kuid suuremate objektide tabamiseks tegelikult Teise maailmasõja ajal alternatiive ei leidunud.

Oluline on siinkohal esile tuua ka asjaolu, et Nõukogude lendureile oli üsna ükskõik, kuhu nad oma pommid heitsid, kuna need tuli nii või teisiti alla visata. Pommilastis lennuk poleks baasi tagasi jõudnud, sest lennukit tangiti arvestusega, et retkelt naaseb kergem lennuk. Ja kui keegi Teise maailmasõja aegsetest lenduritest olekski üritanud pommilastis oma kodulennuväljale tagasi pöörduda, oodanuks teda juba tribunal.

Autor on Eesti Tuletõrjemuseumi teadur ja Tallinna Ülikooli ajaloo instituudi doktorant